

MATERIÁLY

**NĚKOLIK NAHLÉDNUTÍ DO VZTAHU STUDENTŮ
KATEDRY HISTORIE A JEJICH PŘEDMĚTU
NA ZÁKLADĚ DOTAZNÍKOVÉHO VÝZKUMU 2018¹**

JIŘÍ MIHOLA

The article based on a questionnaire survey conducted at the Department of History in 2018 with 202 respondents follows a similar questionnaire survey conducted by the author of the article at the Department of History in 2003 with the same number of respondents. The research therefore not only brings new findings and is expanded by some new questions, but also enables comparisons with the results obtained fifteen years ago. The questionnaire consists of three parts. The first part focuses on the student's relationship to the field of history and his interest in becoming a teacher of this subject, the second part tries to reveal how the student works on his self-education outside the Faculty of Education (reading newspapers, professional historical journals, monitoring the news, number of read publications, sightseeing), the third part relates to the curriculum, the preference of historical material and the balance between history, didactics of history and practical knowledge.

Key words: Department of History; Questionnaire Research; Students.

Termín výzkumu: podzimní semestr 2018

Počet respondentů a obory jejich studia: 202 studentů Katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity

Zúčastněné ročníky: I.–III. ročník bakalářského studia, I.–II. ročník magisterského studia

Autor a řešitel dotazníku: Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.

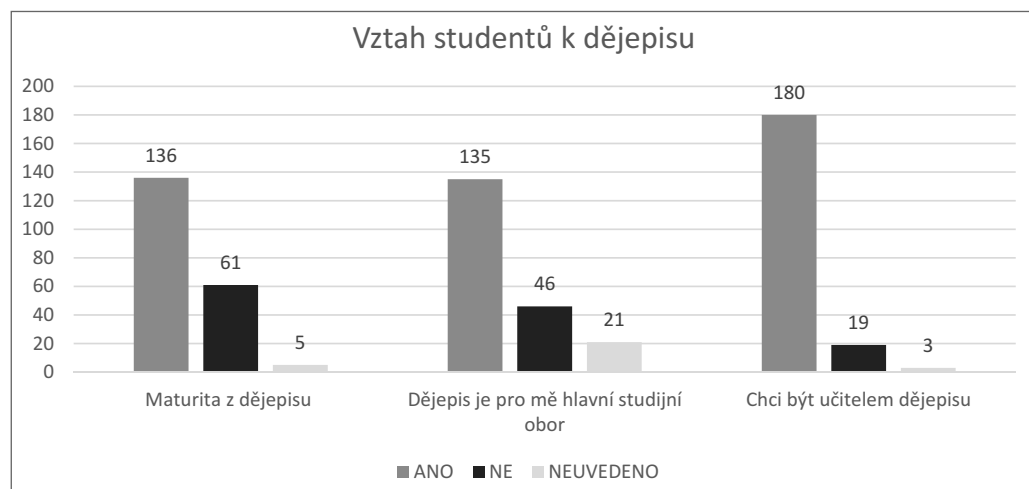
V podzimním semestru 2018 realizoval autor tohoto článku dotazníkový výzkum. Výzkum navázal na předchozí dotazníkové šetření, které se na katedře historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity uskutečnilo před patnácti lety, roku 2003.² Stejně jako tehdy proběhl dotazníkový výzkum bez předchozího upozornění, v rámci jednotlivých seminárních skupin, kde je účast studentů povinná, v časovém prostoru 30 minut. Studenti odpovídali anonymně, pouze byli podepsáni na prezenční listinu semináře. Výzkumu se účastnilo 202 studentů dvouoborového bakalářského a magisterského studijního programu, stejně jako roku 2003, tedy přes 75 % posluchačů

¹ K dějinám katedry historie Pedagogické fakulty a Masarykovy univerzity VACULÍK, J.: *Vzpomínky. Dvakrát na katedře dějepisu PdF MU*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 31, 2017, č. 1, s. 130–145; Týž: *Katedra historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, příprava učitelů dějepisu 1946–2012*; MIHOLA, J. – FILIP, A. (eds.): *Brno v proměnách staletí. Kapitoly z dějin města pod Špilberkem*. Brno 2014, s. 199–204.

² Srovnej: MIHOLA, J.: *Dotazník pro studenty katedry historie 2003 aneb několik nahlédnutí do vztahu posluchačů dějepisu a jejich předmětu*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 20, 2003, s. 126–133.

bakalářského a magisterského studia. Dotazník roku 2018 se částečně změnil, částečně byl doplněn o nové otázky. Většina otázek však nabízí relevantní srovnání s dřívějšími studenty, z nichž dnes mnozí pracují jako učitelé, zejména na základních školách. Cílem dotazníku není posouzení znalostí studentů oboru dějepis. K tomu by musel být jinak koncipován a musel by být mnohem rozsáhlejší. Nabízí sondu do vztahu posluchačů katedry historie k předmětu, který si dobrovolně zvolili. Velmi zajímavé a užitečné je v tomto kontextu nahlédnout na dřívější výzkumy a grantové projekty, které se zabývaly znalostmi uchazečů o studium dějepisu (v době oborových testů) nebo které řešily úroveň historického vědomí adolescentů v České republice.³

Důležitou otázkou je maturita z dějepisu. Lze předpokládat, že znalosti studenta, který maturoval z dějepisu, se zejména v prvním ročníku studia projeví ve srovnání se studentem, který absolvoval střední školu, kde byl dějepis spíše okrajovým, nikoliv maturitním předmětem. K maturitě z dějepisu se přihlásilo 136 studentů, zatímco v roce 2003 jich bylo 157. Celkem 61 studentů nematurovalo z dějepisu (roku 2003 to bylo 45 studentů), pět studentů se nevyjádřilo. Přesto je trend zřejmý – přibývá studentů, kteří z dějepisu nematurovali. Navazující dotaz zjišťoval, zda student považuje dějepis za svůj hlavní obor. V současném dvouoborovém studiu není jeden z předmětů hlavní a druhý vedlejší. Otázka však souvisí s tím, kde student plánuje vypracovat svoji bakalářskou nebo magisterskou diplomovou práci. Výrazná většina studentů se přiklonila k dějepisu (135), pouze necelá čtvrtina odpovídajících naznačila, že je jim blíže druhý obor. Roku 2003 označilo 155 studentů dějepis za svůj hlavní obor. Vzhledem k výsledku dvou předchozích dotazů je pozitivně překvapující, že učitelem dějepisu chce být 180 studentů z celkového počtu 202 respondentů, zatímco negativně se vyjádřilo pouhých 19 studentů.⁴ To je významně lepší výsledek než při minulém výzkumu, kdy se učitelem dějepisu chtělo stát „pouze“ 156 dotázaných.

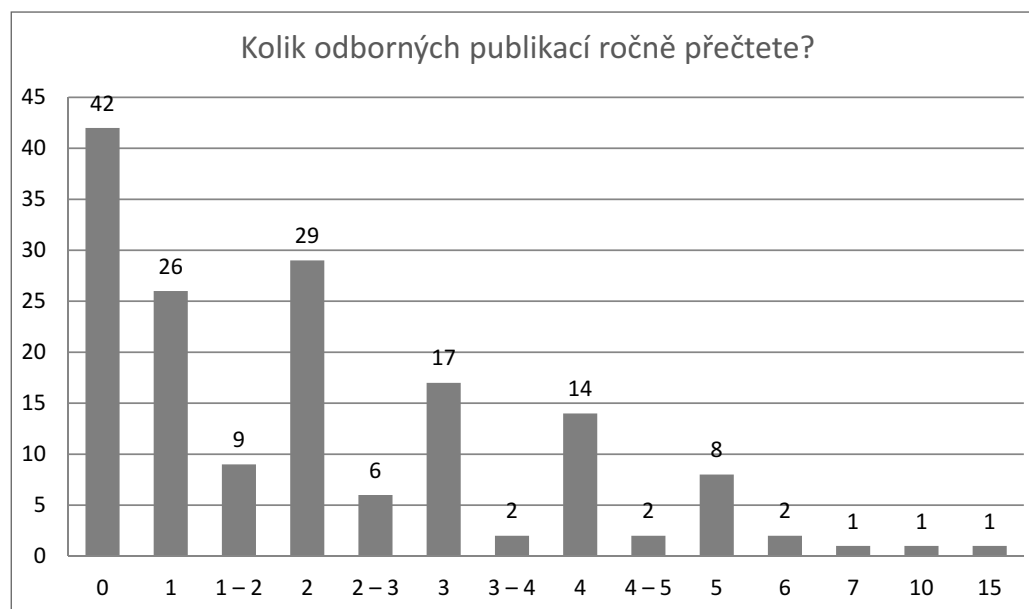
Graf 1: Počet studentů, kteří maturovali z předmětu dějepis, kteří označili dějepis za svůj hlavní studijní obor a kteří deklarovali, že chtějí učit dějepis.

³ Srovnej: ČORNEJ, P. – PARKAN, F.: *Znalosti uchazečů o vysokoškolské studium dějepisu*. Dějiny a současnost 17, 1995, č. 1, s. 34–37; dále KLÍMA, B. a kol.: *Mládež a dějiny*. Brno 2001.

⁴ V době realizace výzkumu se mohl stát absolvent magisterského studijního programu učitelem dějepisu na základní škole. Stoupá poptávka po možnosti učit dějepis na střední škole, jak tomu bylo dříve. Od podzimního semestru 2020 nabízí katedra tzv. rozšiřující studium, které posluchačům umožní učit na střední škole. Deklarovaný zájem o učitelské povolání je pozitivní zprávou v době, kdy zejména v některých regionech chybí učitelé.

Výraznou slabinou současných studentů je čtení odborné literatury, navzdory tomu, že vysoká škola zdůrazňuje nutnost samostatné práce a během studia dostávají řadu seminární úkolů, recenzí, anotací apod. Otázka se týkala pouze odborné historické literatury, nikoliv encyklopedií, skript nebo učebnic. Pouze 15 studentů uvedlo, že přečte pět a více odborných historických publikací za rok. 42 studentů však přiznalo, že nepřečtou ani jednu odbornou historickou publikaci. Představa, že lze dosáhnout vysokoškolského diplomu, titulu magistra a aprobače pro výuku všeobecně vzdělávacích předmětů bez toho, že by student přečetl monografii, je šokující, k realitě má však blíže, než si připouštíme. Odpovědi na dotaz o počtu odborných publikací přečtených za rok mají navíc jednu slabinu. I střízlivě uváděné počty má mnoho studentů problém podložit konkrétním titulem, nezdá se, že studenti mezi odbornými publikacemi uvádějí historické romány, encyklopedie, populárně naučné přehledy panovníků aj. Existují však výjimky, které potvrzují dlouhodobý zájem studenta např. o archeologický výzkum, vojenské dějiny, některou konkrétní historickou osobnost nebo událost. Nedostačující práce s odbornou literaturou a časopisy se negativně projevuje při zpracování seminárních prací, které jsou stále více opřeny o internetové zdroje než o monografie nebo články ve vědeckých časopisech a sbornících, podobně je tomu v případě bakalářských a magisterských diplomových prací.

Následující otázky byly zaměřeny na čtení denního tisku.⁵ Opět se jedná o aktivitu, která by měla být u vysokoškolského studenta humanitního zaměření samozřejmá. Dotaz nesměřoval k názvu novin, byl položen pouze obecně. Kladně odpovědělo 135 studentů, což je výrazně méně než ve výzkumu z roku 2003, v němž se ke četní novin přihlásilo 186 posluchačů. V roce 2018

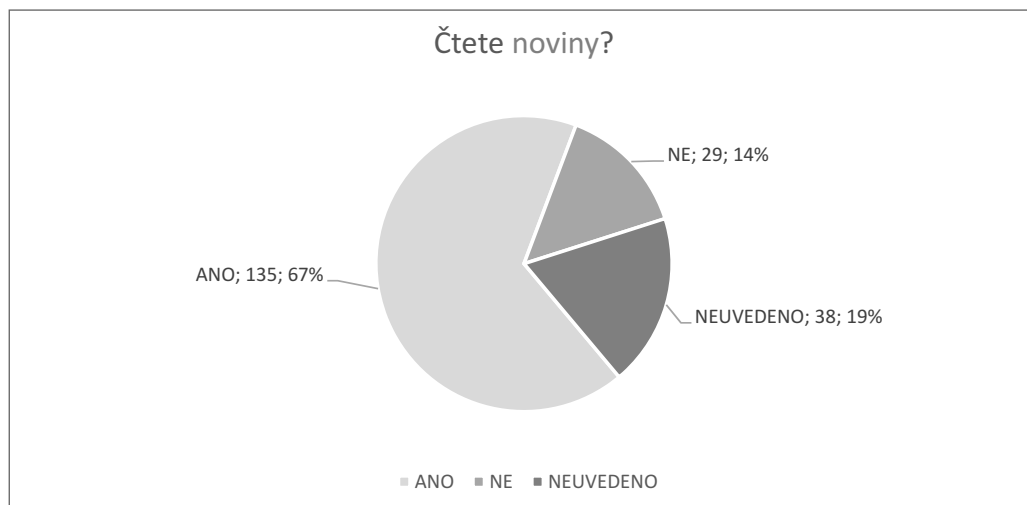
Graf 2: Počet odborných publikací, které studenti přečetli během jednoho kalendářního roku. 42 studentů neuvedlo ani jednu odbornou knihu.

⁵ V knihovně Pedagogické fakulty MU jsou k dispozici celostátní deníky *Mladá fronta Dnes*, *Lidové noviny*, *Právo* nebo regionálně zaměřená *Rovnost*, v Moravské zemské knihovně je výběr ještě bohatší, včetně zahraničních titulů.

téměř tři desítky studentů jasně odpověděly, že noviny nečtou (dvakrát tolik, než v minulém výzkumu), a takřka čtyřicet studentů se nevyjádřilo vůbec. Navazující dotaz zjišťoval, v jaké formě studenti zprávy preferují. Sto let po vzniku republiky výrazně dominují zprávy na internetu, preferuje je téměř polovina respondentů. Další velká skupina využívá zprávy na internetu i z denního tisku. Pouze 12 studentů preferuje denní tisk před internetem, další se nevyjádřili. Nepříliš potěšující skutečností je, že k pravidelnému, každodennímu sledování dění, ať už v novinách nebo na internetu, se přihlásila pouze třetina studentů, více než polovina uvedla nepravidelné sledování. Otazník zůstává nad těmi, kteří se nevyjádřili vůbec. Nechce se věřit, že by student oboru historie nečetl noviny a nesledoval události vůbec. Stejně jako v předchozím výzkumu zůstaly také v roce 2018 čteny jako nejpreferovanější politické rubriky, následovány články z oblasti kultury, o sportovní zpravodajství je téměř dvojnásobně větší zájem než o ekonomické zpravodajství. Několik jednotlivců se přihlásilo ke sledování historie, vědy, regionálních zpráv, životního prostředí, hobby apod.

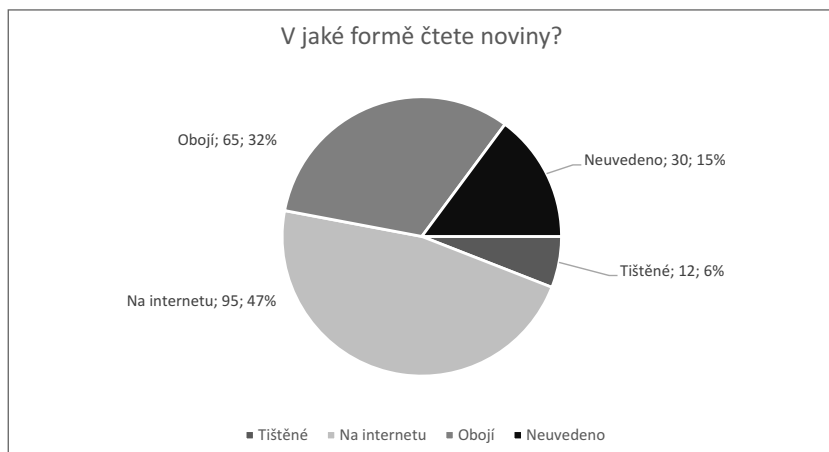
Noviny mají pro studenta katedry historie přínos nejen jako zdroj aktuálních informací. Zejména v *Lidových novinách* je historie pravidelně zastoupena různými seriály k aktuálním výročím, včetně zajímavých obrazových a mapových příloh.⁶ Pravidelné stránky věnované historii najdeme také v sobotním vydání *Práva*, včetně jeho přílohy.

Žijeme v inforamčním věku, samozřejmostí je mít v domácnosti k dispozici televizi, v případě, že student bydlí např. na kolejích, je televize minimálně ve společenské místnosti, programy lze pouštět v mobilních zařízeních na internetu, a dokonce také přehrávat zpětně. Přes tyto vymoženosti je pravidelné sledování televizního zpravodajství téměř okrajovou záležitostí. Pouhých 24 studentů z výzkumného vzorku 202 uvedlo, že sleduje televizní zprávy (bez

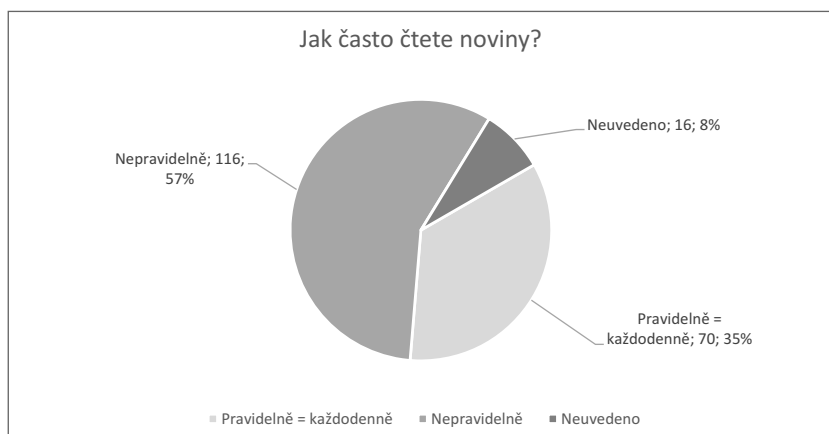

Graf 3: Počet student (v procentech i číslech), kteří čtou noviny.

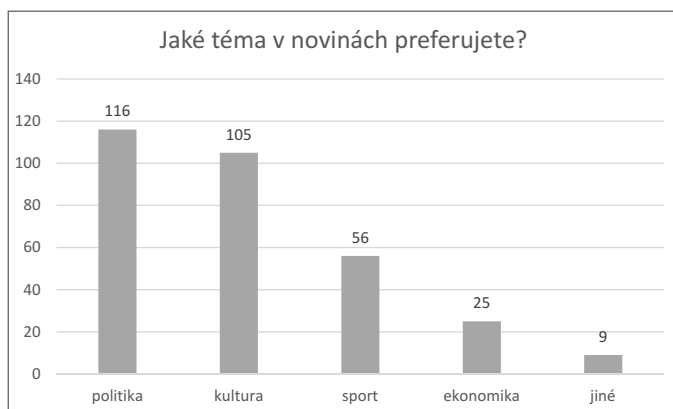
⁶ Např. Historické vydání *Lidových novin* – přetisk z doby vzniku Československa. *Lidové noviny*, 26. 10. 2018; *Atentát na kata. Život a smrt nacistického prominenta*. Mimořádná příloha k novému historickému seriálu k 75. výročí útoku na Heydricha. *Lidové noviny*, 19. 5. 2017 a násl.; *Husité. Pravda a mýty*. Seriál *Lidových novin*, 28. 2.–19. 3. 2020, s. 22 aj.

Graf 4: Počet studentů, kteří čtou zprávy na internetu, v tištěných novinách nebo obojí.

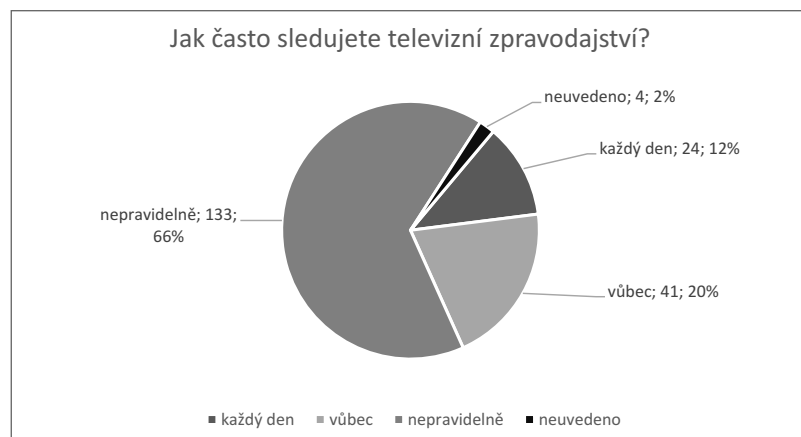

Graf 5: Znárodnující pravidelnosti čtení denního tisku nebo internetového zpravodajství studenty.

Graf 6: Preferovaná témata (oblasti) při čtení denního tisku nebo internetového zpravodajství studenty.

rozlišení stanice a upřesnění relace) každý den. Nejvíce, 133 studentů, se přihlásilo k nepravidelnému sledování, ovšem 41 studentů kategoricky prohlásilo, že televizní zpravodajství nesledují vůbec.

Graf 7: Sledovanost televizního zpravodajství studenty.

Další otázky dotazníkového šetření zjišťovaly orientaci studentů v historiografii.⁷ Jednalo se o čtyři velmi významná, nepřehlédnutelná období českých dějin – vládu Lucemburků, husitskou revoluci, dobu baroka a 19. a 20. století. Odpovědi studentů je třeba vnímat jako velmi znepokojující signal o jejich odborné erudici.

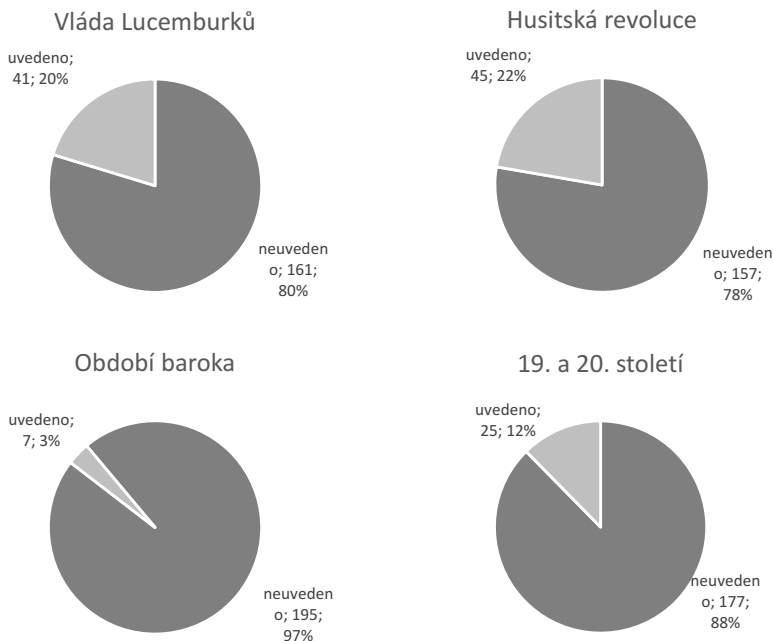
K lucemburskému období se pokusilo jmenovat historika pouze 41 studentů, 161 ponechalo místo odpovědi prázdné místo. Kvalita odpovědí byla různorodá, několik studentů odpovědělo správně (Spěváček, Kavka, Čornej). Další uváděná jména už by bylo možné uznat jako relevantní spíše při dotazu na autory zabývající se dějinami středověku (Měřínský, Šusta, Palacký, Macek, Žemlička). Ani jedna odpověď neobsahovala zahraniční autory, mezi jmény se neobjevil ani Ferdinand Seibt.⁸

Husitská revoluce je jedním z nejslavnějších období českých dějin, jmenovat dva husitology by pro studenta oboru mělo být snadné. Bohužel i v tomto případě 75 % studentů (157) neuvedlo žádného autora. Další odpovědi byly zčásti nebo úplně nesprávné a jen skromný počet posluchačů neměl se správnou odpovědí problém. Ze současných autorů byla správně uváděna nejčastěji jména Petra Čorneje a Františka Šmahela. Některá z dalších uváděných jmen patřila alespoň medievalistům nebo těm, kteří se k husitské tradici v českých dějinách hlásili, např. ve sporu o smysl českých dějin.⁹

⁷ V navazujícím magisterském studiu absolvují studenti předmět Historiografie I., II., základní přehled získají v prvním ročníku bakalářského studia v předmětu Úvod do studia dějepisu a historický proseminář a v každém kmenovém předmětu obdrží vždy seznam povinné a doporučené literatury. Velmi užitečná je publikace ČORNEJ, P.: *Historici, historiografie a dějepis*, vydaná v Praze, na Karlově univerzitě 2016, zvláště kapitola *Vpřed i v kruhu?* (*Proměny české historiografie po roce 1989*), odkazující na další články a přehledy.

⁸ SEIBT, F.: *Karel IV. Císař v Evropě (1346–1378)*. Praha 1999.

⁹ V odpovědích padala jména Palackého, Masaryka, Šmahela, Čorneje, Bartoše, Míchálka, Vondrušky, Novotného, Urbánka, Fialy, Žemličky, Macka, Třeštika, Bartoška, Vančury, Kratochvíla.

Graf 8: (nahore vlevo) Počet respondentů, kteří se pokusili uvést dva historiky zabývající se obdobím vlády lucemburské dynastie. Mnohé odpovědi však byly nepřesné nebo špatné.

Graf 9: (nahore vpravo) Počet respondentů, kteří uvedli – neuvedli historiky zabývající se dějinami husitské revoluce.

Graf 10: (dole vlevo) Počet respondentů, kteří uvedli – neuvedli alespoň dva historiky zabývající se dobou baroka.

Graf 11: (dole vpravo) Počet respondentů, kteří uvedli – neuvedli alespoň dva historiky zabývající se obdobím 19. a 20. století.

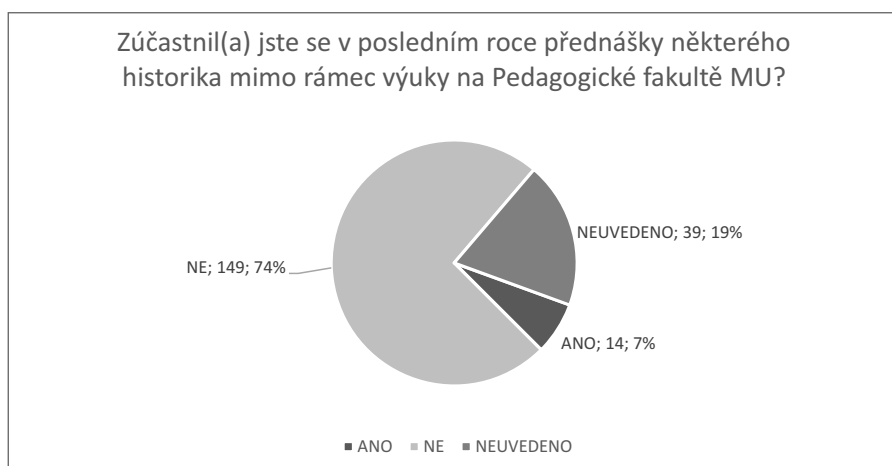
Jestliže znalosti studentů z historiografie lucemburského období a husitské revoluce se ukázaly ve výzkumu jako neutěšené, orientace v autorech, kteří se zabývají dobou baroka, je zcela tristní. Reagovat bylo schopno pouhých 7 studentů z celkových 202. Mezi nemnoha odpověďmi se objevilo jméno Josefa Janáčka, často doporučovaného pro čtivost jeho prací, nebo Josefa Petráně, který kromě autorství četných monografií a článků stál v čele kolektivu autorů monumentálních *Dějin duchovní kultury I., II.* Několik respondentů uvedlo svého vyučujícího, v tomto případě autora tohoto článku.

Poslední sonda do znalostí historiografie byla zaměřena na 19. a 20. století. Výsledek byl i v tomto případě slabý. Z 25 studentů, kteří se snažili reagovat, však někteří uváděli autory zabývající se některým ze starších období českých dějin, ovšem publikující ve 20. století a v současnosti.¹⁰ Samozřejmě i tito historici se ve svých pracích vyjadřovali k problémům současné historiografie, k předmětu dějepis a jeho místu mezi vyučovacími předměty, ovšem těžiště jejich práce spočívá jinde. Mezi jmény, které studenti uváděli, se objevil jeden z jejich učitelů, František Čapka, otázkou zůstává, proč pouze on, a ne další jeho kolegové vyučující.

¹⁰ Uvedeni byli např. Pekař, Palacký, Goll, Čapka, Čornej, Válka, Ness, Kaplan, Rupnik.

Orientace v historiografii je pro budoucí učitele dějepisu důležitá. Nejde však jen o znalost jména historika a jeho díla, ale také o kontext doby a místa, kde působil. Výzvu k dalšímu sebevzdělávání je populárně naučná řada sešitů, které vydává Historický ústav Akademie věd České republiky.¹¹

U budoucích učitelů dějepisu se předpokládá zájem rozšířit si znalosti z historie nejrůznějšími formami. Jednou z možností je účast na přednášce některého z historiků, která je většinou zaměřena na aktuální téma, přibližuje novou syntézu, monografii nebo výsledky výzkumu. Na katedře historie se konají přednášky pozvaných hostů, semináře pro učitele dějepisu základních a středních škol, které jsou (zdarma) otevřeny studentům, navštívit mohou většinu seminářů, konferencí, workshopů a dalších akcí pořádaných katedrou historie.¹² Pozvánky a upozornění přicházejí i z dalších pracovišť Masarykovy univerzity, z Historického ústavu Akademie věd České republiky, z Moravského zemského muzea apod. Kromě toho má většina studentů alespoň občasné možnost účastnit se přednášky v místě svého bydliště, např. v regionálním muzeu. Pouhých 14 studentů uvedlo, že si své znalosti rozšířilo tímto způsobem, 39 neodpovědělo a 149 odpovědí bylo příznáním toho, že v uplynulém kalendářním roce se student žádné přednášky nad rámec běžné výuky nezúčastnil – jedná se o ještě horší výsledky, než tato otázka ukázala v předchozím výzkumu.¹³ V případě kladné odpovědi bylo nutné uvést místo, téma a přednášejícího, pouhé sdělení bez konkrétního uvedení by nedávalo smysl a nebylo by ověřitelné.¹⁴

Graf 12: Účast studentů katedry historie na přednáškách historiků mimo rámec výuky na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity během kalendářního roku.

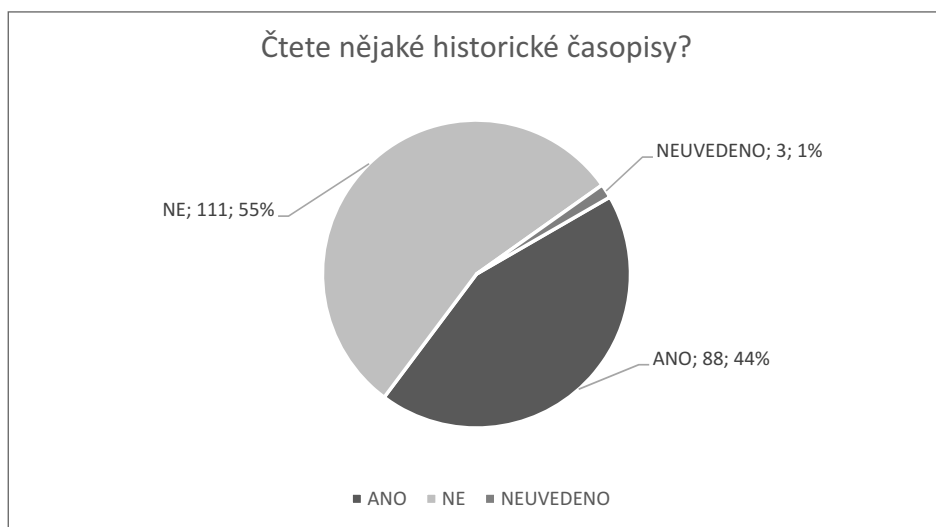
¹¹ Např.: PÁNEK, J.: *Josef Janáček. Věda kolem nás. Osobnosti*. Praha 2020; VLČEK, R.: *Josef Macůrek. Věda kolem nás. Osobnosti*. Praha 2015 aj.

¹² MIHOLA, J.: *Odborné historické semináře pro učitele dějepisu základních a středních škol pořádané katedrou historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v letech 2003–2006*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity 22, 2008, s. 233–237; týž: *Významní hosté katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a jejich přednášky v letech 2003–2007*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity 22, 2008, s. 230–232.

¹³ Počet studentů, kteří se zúčastnili vybrané historické přednášky, by byl nepochybně výrazně vyšší, kdyby výzkum probíhal o rok později, v roce 2019, kdy katedra historie realizovala osm přednášek hostů katedry a velkou konferenci ke 30. výročí 17. listopadu 1989. V roce 2018 se přednášky hostů katedry neuskutečnily.

¹⁴ Z uvedených přednášek zmiňme Eduarda Stehlíka v Komunitním centru válečných veteránů, přednášky hostů z Historického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, jedna z odpovědí zmiňovala přednášku o Přemyslu Otakaru II. v místě bydliště, dále přednášky o TGM aj.

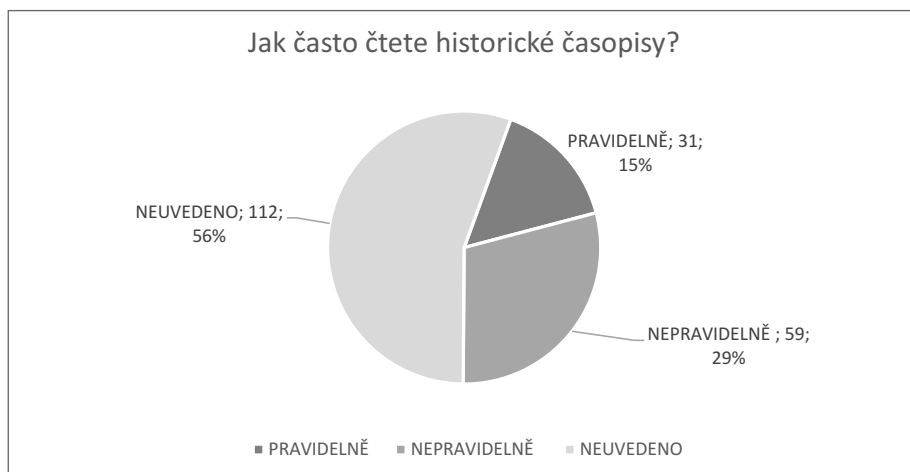
Velice důležitou součástí historikovy práce je využívání odborných a populárně naučných časopisů.¹⁵ I pro studenta katedry historie by měla být jejich četba samozřejmostí. Historickým časopisům je věnována zvláštní pozornost hned v prvním ročníku v rámci předmětu Úvod do studia dějepisu a historický proseminář. Dostupnost časopisů je dnes velice dobrá. Mnohé odborné, populárně naučné a didaktické časopisy odebírá přímo katedra historie, další jsou k dispozici v knihovně Pedagogické fakulty a velice dobrá a přehledná nabídka je v Moravské zemské knihovně.¹⁶ Na rozdíl od doby před rokem 1989 je spektrum nabídky časopisů pestré a široké. Důležité je však odlišit kvalitu a relevanci článků. Jestliže se v předchozím výzkumu těsná většina studentů přihlásila ke čtení historických časopisů, v aktuálním výzkumu je to již menšina, 88 studentů. Z tohoto počtu zhruba jedna třetina čte historické časopisy pravidelně, což je téměř dvakrát tolik než v předchozím výzkumu. K dispozici máme díky výzkumu i přehled názvů časopisů, které studenti čtou. Lze jen litovat, že se „neumístily“ nejen odborné časopisy, ale ani renomovaný populárně naučný časopis *Dějiny a současnost*. Ukazuje to na nutnost hlubšího rozboru jednotlivých časopisů ve výuce předmětu Úvod do studia dějepisu a historický proseminář. Kvalita některých takzvaně populárně naučných časopisů, které studenti uváděli v odpovědích, je totiž pochybná. Ve srovnání s předchozím výzkumem se tentokrát v odpovědích neobjevily úplné excesy v podobě časopisů o módě, pro ženy apod., i když i v nich se pochopitelně nějaká stránka historického pojednání může objevit.

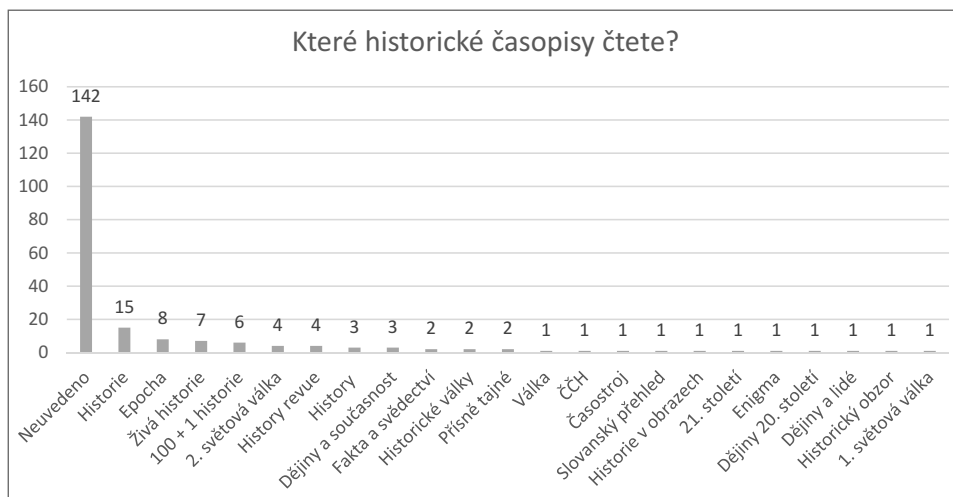
Graf 13: Počet studentů, kteří čtou – nečtou historické časopisy.

¹⁵ MIHOLA, J.: *K populárně naučným historickým a historicko-pedagogickým časopisům vydávaným v letech 1946–1989 a jejich využití v současném školním dějepisu*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy university, řada společenských věd 25, 2011, č. 2, s. 109–129. Katedra historie Pedagogické fakulty vydává dva recenzované časopisy. První z nich, výše citovaný *Sborník prací*, má poněkud zavádějící název, ale dlouholetou tradici. *Czech-polish historical and pedagogical journal* je mladší, vychází z úzké spolupráce členů katedry historie s kolegy historiky a didaktiky z polských univerzit. Publikují v něm autoři z celého světa. Srovnej VACULÍK, J.: *Czech-polish historical and pedagogical journal*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 33, 2019, č. 2, s. 165–168.

¹⁶ Na prvním místě je studentům doporučován časopis *Dějiny a současnost*, dále *Živá historie*, dostupné jsou také zahraniční časopisy zaměřené na popularizaci historie a didaktiky, např. *Geschichte Lernen*, *Damals* nebo *Wiadomosci Historyczne* aj.

Graf 14: Pravidelnost četby historických časopisů studenty.

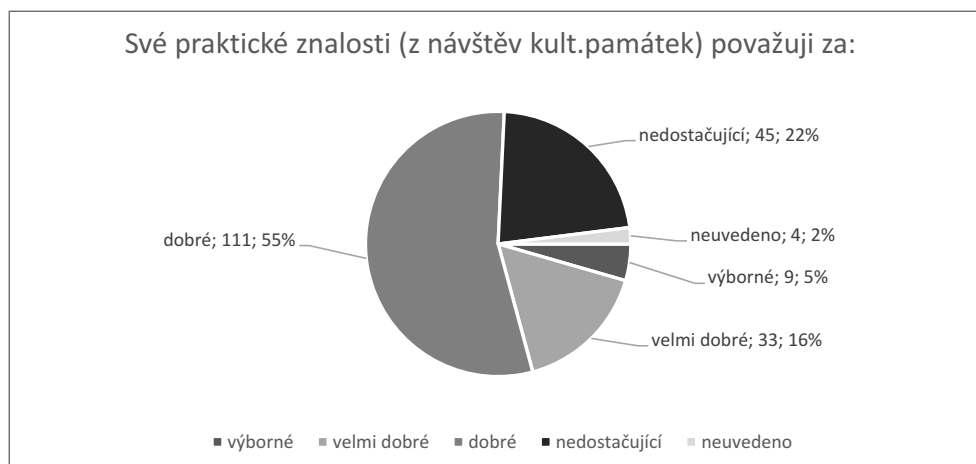
Graf 15: Preference četby historických časopisů studenty katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity.¹⁷

Velká pozornost je na katedře historie věnována praktickému poznávání, především formou odborných historických exkurzí nebo prostřednictvím archeologické praxe.¹⁸ Předpokládá se však, že poznávání kulturních památek je jednou z hlavních cest, která přivádí posluchače k záj-

¹⁷ V grafu figuruje časopis *Historický obzor*, který byl využíván ve školách, bohužel již přestal vycházet.

¹⁸ MIHOLA, J.: *Regions history, walks and excursions as a space for realization of multicultural education*. Czech-polish historical and pedagogical journal 1, 2009, č. 1, s. 49–54; KLÍMA, B: *Archeologická výzkumná sezóna roku 2006 ve Znojmě*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 22, 2008, s. 220–226; ŠTEMBERK, J. – MANOVÁ, M. a kol: *Historie a cestovní ruch. Perspektivní a podnětné spojení. Pocta profesoru Vratislavu Čapkovi k 85. narozeninám*. Praha 2008.

mu o historii a podněcuje jejich zájem o studium.¹⁹ Exkurze katedry historie jsou od roku 2000 součástí akreditovaného studijního plánu (Regionální exkurze Česká republika v jarním semestru, od roku 2003 exkurze Praha a okolí s výjezdem do Drážďan v podzimním semestru).²⁰ Studenti byli dotázáni, jak sami hodnotí své praktické znalosti, které vychází z návštěv měst, hradů, zámků, technických památek a dalších historických a kulturních atrakтивit. Většina z nich (111) označila své praktické znalosti jako dobré, 45 jako nedostačující, pouhých 9 jako výborné. K ověření těchto znalostí mířila další otázka, v níž měli posluchači vyjmenovat 12 památek UNESCO v České republice.²¹ Všechny tyto památky dokázali správně uvést pouze 4 studenti, výrazně nadpoloviční většina z nich nedokázala uvést ani 6 z nich, což dokládá, že jejich orientace v nejdůležitějších příkladech pokladů národní minulosti má značné rezervy. Některé z památek UNESCO v České republice měli studenti možnost v průběhu svého studia navštívit, pokud se zúčastnili odborné historické exkurze.

Graf 16: Sebehodnocení praktických znalostí studentů získaných z návštěv kulturních památek a dalších atrakтивit.

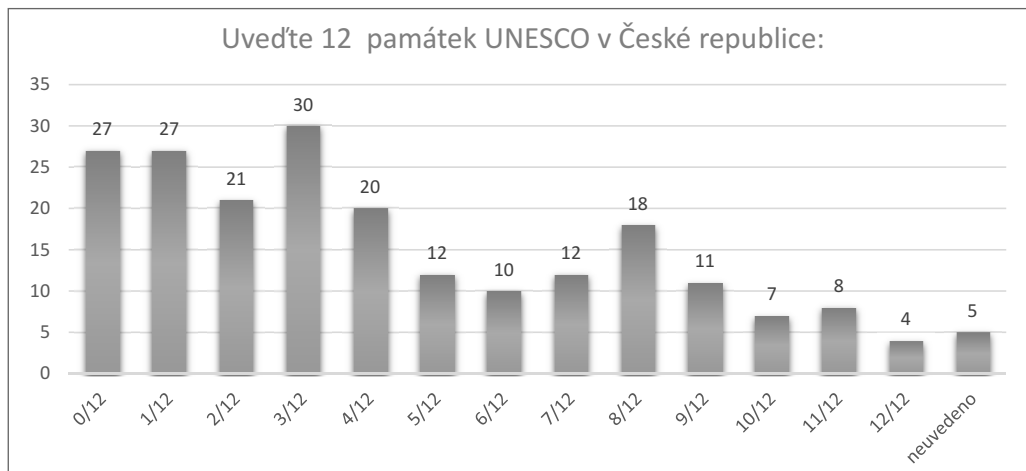
Historickému a kunsthistorickému poznání může výraznou měrou přispět působení studentů v roli průvodců na hradech, zámcích a dalších památkových objektech. Tyto možnosti bývají pravidelně inzerovány na nástěnce katedry. Podle výsledků výzkumu jsme mohli pouhé čtyři studenty potkat jako průvodce na hradu nebo zámku, 40 z nich odpovědělo negativně, rozpaky však vyvolává skutečnost, že téměř 4/5 dotázaných se k této otázce nevyjádřily.²²

¹⁹ HAVLŮJOVÁ, H. – CHARVÁTOVÁ, K. – KLAPKO, D. – VESELÁ, M. – WIZOVSKÝ, T. a kol: *Památky nás baví. Katalog výstavy k projektu Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví ČR*. Praha 2014. Katedra historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity na tomto projektu NAKI participovala.

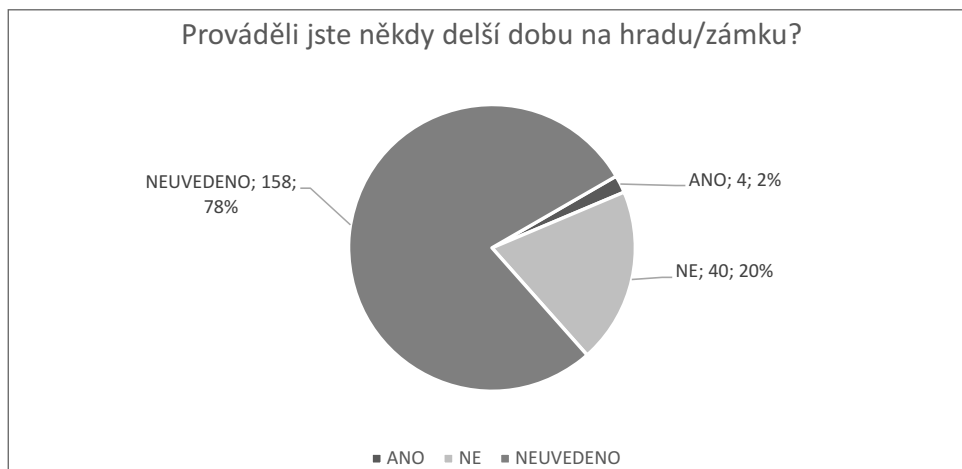
²⁰ MIHOLA, J.: *Odborné (tuzemské) dějepisné exkurze katedry historie Pedagogické fakulty MU v Brně v letech 2000–2004*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 20, 2003, s. 189–192 a násl. přehledy exkurzí publikované v časopise.

²¹ *Národní kulturní památky a památky České republiky zapsané na seznam světového dědictví UNESCO*. Praha 2001.

²² V letošním roce autor tohoto článku realizoval akci na zámku Slavkov u Brna, kde se stal „průvodcem na jeden den.“ Prováděl společně s bývalou studentkou katedry historie Ladou Dittrichovou, která na zámku v roli průvodkyně působila několik letních sezón. Prostřednictvím sociálních sítí byli přizváni studenti katedry historie, bývalí i současní, řada z nich skutečně přijela.

Graf 17: Znalost památek UNESCO v ČR studenty.²³

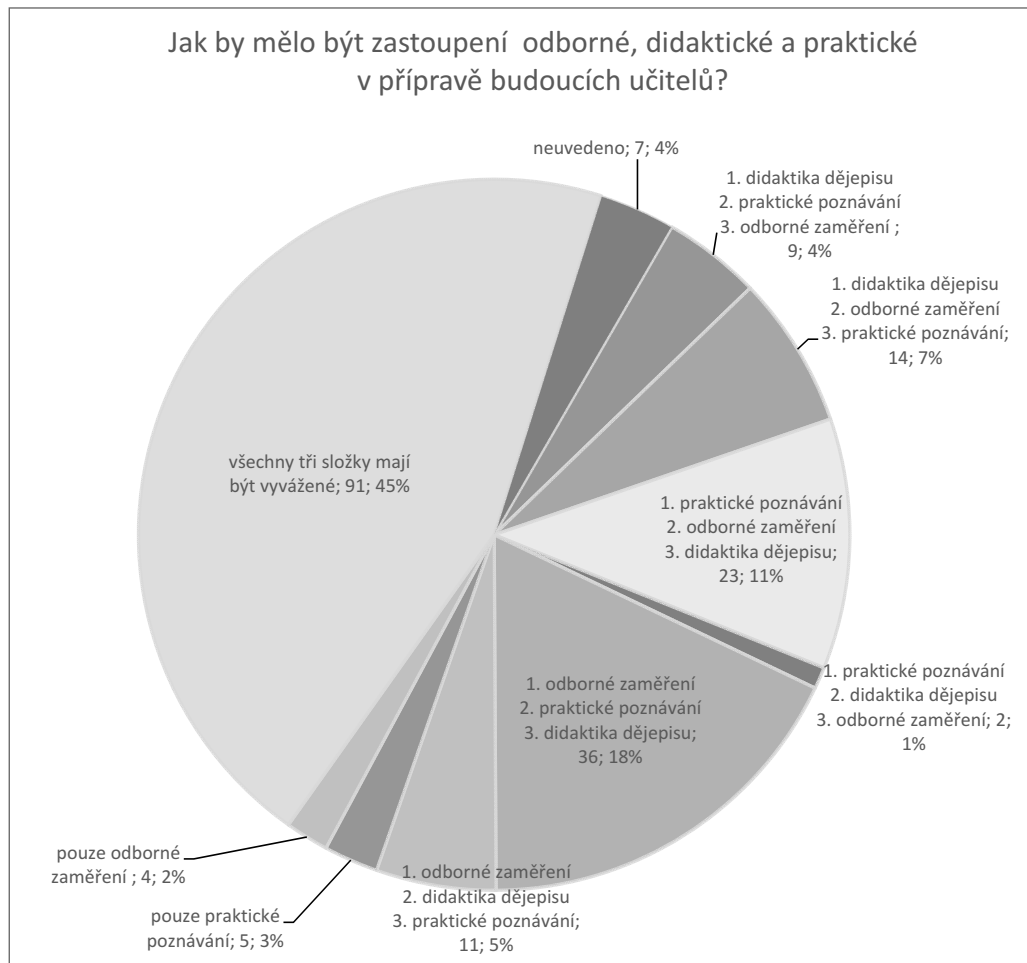

Graf 18: Počet studentů, kteří někdy delší dobu (řádově několik týdnů) pracovali jako průvodci na hradu, zámku nebo jiné památce.

Třetí část dotazníku byla zaměřena na vlastní studium. Často se otevírají diskuse, jak lze přispět k vyšší kvalitě přípravy na učitelské povolání, a nezřídka je poukazováno na nedostatek pregraduální praxe, což už dnes rozhodně není pravda. Diskuse často mířily k tomu, zda posílit odbornou historii, nebo oborovou didaktiku. Studenti se měli v jedné z dotazníkových otázek vyjádřit, zda je potřeba upřednostnit a posílit didaktiku dějepisu, praktické poznávání nebo

²³ V době sběru dat k tomuto výzkumu měla Česká republika 12 památek UNESCO. Nyní jich má 14, přibyly Hornický region Krušnohoří a hřebčín v Kladrubech nad labem. https://www.lidovky.cz/cestovani/aktuality/hornicky-region-erzgebirge-krusnohori-se-dostal-na-seznam-unesco-navrh-na-zapis-podalo-spolecnecesk.A190706_150453_aktuality_vag#:~:text=Oblast%20tvo%C5%99%C3%AD%2022%20sou%C4%8D%C3%A1st%C3%AD%2C%20z,Krupka%20a%20Hornick%C3%A1%20krajina%20M%C4%9Bdn%C3%ADk.

odbornou profilaci, nebo zda mají být tyto složky vyvážené. Pro rovnováhu se vyslovila téměř polovina respondentů (91). Dalších 36 studentů se domnívá, že by bylo dobré, aby dominovalo odborné zaměření, následováno praktickým poznáváním a didaktikou dějepisu. Při srovnání všech variant, včetně možnosti posílení jenom některé samostatně, byla nejméně preferovaná didaktika dějepisu.

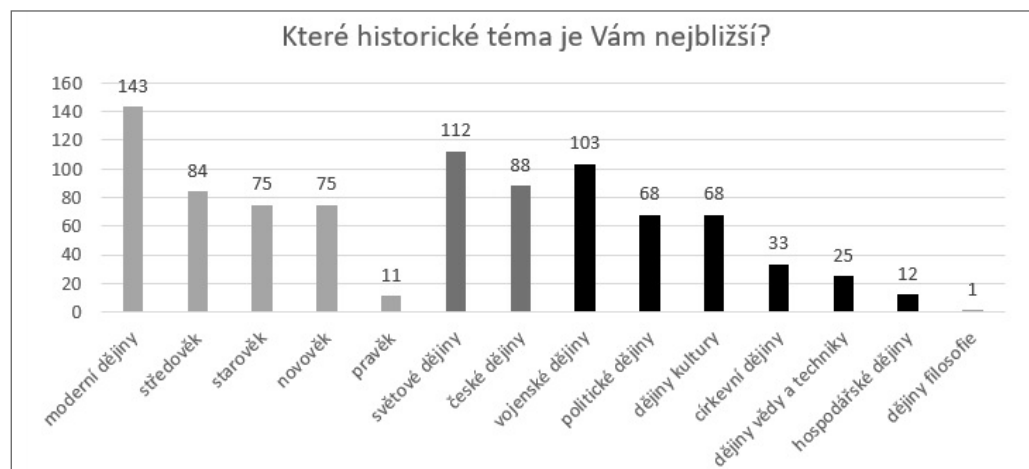
Graf 19: Zobrazení odpovědí na otázku, jak by mělo být v přípravě budoucích učitelů zastoupeno odborné zaměření, praktické poznávání, didaktika dějepisu.

Stejně jako v předchozím dotazníku byli studenti i v roce 2018 tázáni, která historická etapa nebo část nebo téma historického bádání je jim nejbližší.²⁴ Bylo možné uvést více možností nebo všechny možnosti. Světové dějiny posluchači katedry historie upřednostnili před českými dějinami. Z kmenových předmětů se nejvíce hlásili k moderním dějinám (20. st.), za nimiž

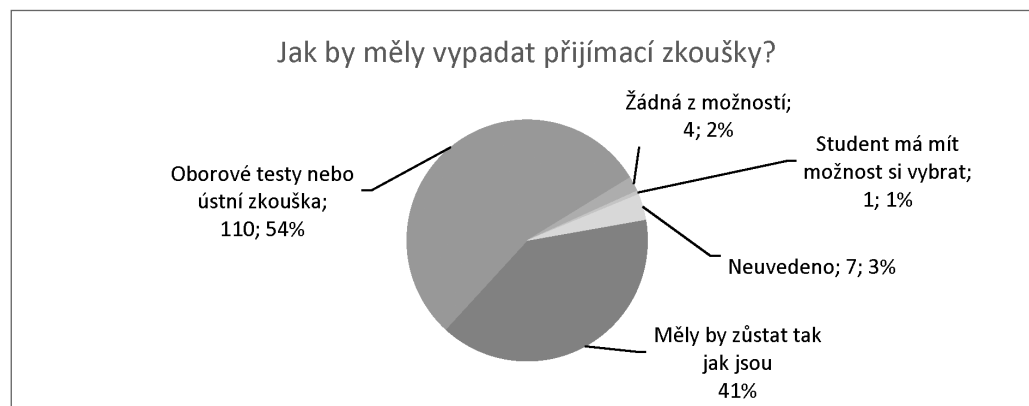
²⁴ Srovnej: LABISCHOVÁ, D.: *Co nás zajímá na historii? Z empirického výzkumu historického vědomí*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 26, 2012, č. 2, s. 324–342.

následuje (možná trochu překvapivě) středověk, solidní zájem projeví o novověk a starověk, zatímco pravěk řadilo k nejvíce přitažlivým etapám historie pouhých 11 studentů.²⁵ Podle tematického členění se nejvíc studentů přihlásilo k vojenským dějinám, překvapí menší preference politických dějin, které jsou přitom základem. Na stejné úrovni zájmu jako politické dějiny se umístily dějiny kultury. Následovaly církevní dějiny, dějiny vědy a techniky, hospodářské dějiny, zanedbatelně byly zmíněny dějiny filozofie.

Důležitým předmětem diskusí jsou přijímací zkoušky. Řadu let jsou studenti přijímáni na základě tzv. testu studijních předpokladů (TSP). Tyto testy však neřeší otázku znalostí historie.

Graf 20: Zájem studentů o české – světové dějiny, o kmenové předměty studia a tematické oblasti historie.

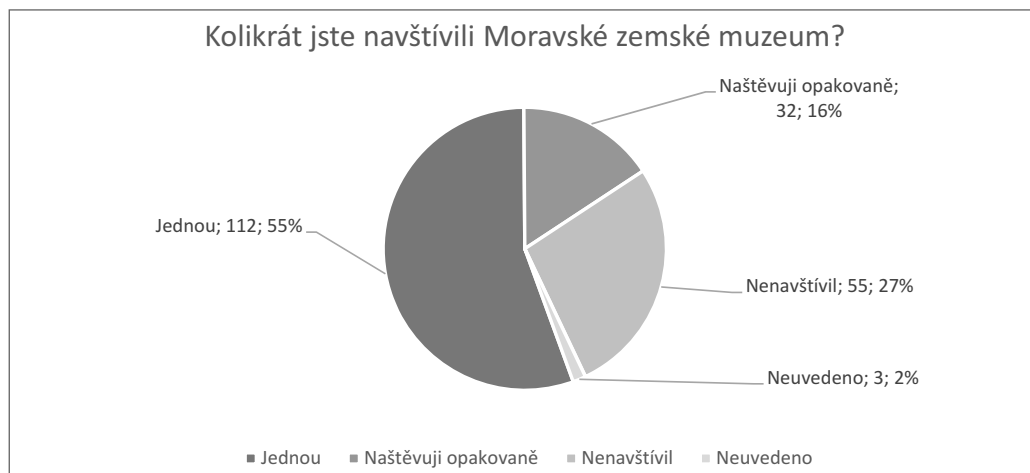
Graf 21: Názor studentů na podobu přijímacích zkoušek na obor dějepis na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity.

²⁵ Moderní dějiny jsou dnes počtem hodin na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity preferovány. Bohužel je stále bolestí mnohých základních a středních škol, že proberou látku do roku 1945 a víc nestihnají, což je ovšem v době RVP tristní. K tomu, aby byla moderní historie upřednostněna před pravěkem a nejstaršími dějinami se nadávno ve své výzvě adresované ministru školství R. Plagovi vyslovily dvě žákyně. Srovnej: *Učte nás konečně to, co potřebujeme!* Hospodářské noviny, 18.–20. září 2020, s. 10.

Vstupní rozdíly mezi posluchači jsou přitom velké, někteří z nich měli během svého středoškolského studia dějepis jen okrajově, jak vyplynulo z výše uvedených otázek v tomto článku. Nadpoloviční většina 110 studentů se domnívá, že by měly o přijetí rozhodovat oborové testy nebo ústní zkouška. Dalších 80 studentů si myslí, že by bylo nejlepší ponechat současné podmínky, tj. test studijních předpokladů. Možnost zavedení oborových testů dnes již existuje, ovšem dokud budou finance pro katedry vázány na počet přijatých studentů, katedry se zřejmě k oborovým přijímacím zkouškám nebudou klonit, v důsledku by se dostaly do nevýhodné situace ve srovnání s těmi pracovišti, která by podmínky přijímacích zkoušek nezměnila.

U studenta katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity předpokládáme, že by měl mít zájem o poznání dějin města Brna, kde stráví minimálně tři nebo pět, případně více let svého života. Během studia je motivován, aby navštěvoval muzea a galerie. Na prvním místě Moravské zemské muzeum, které roku 2017 oslavilo 200 let od svého založení.²⁶ Většina studentů minimálně jednou Moravské zemské muzeum navštívila, někteří už před studiem na univerzitě. Katedra historie s Moravským zemským muzeem dlouhodobě spolupracuje. Více než čtvrtina respondentů ve výzkumu roku 2018 přiznala, že v tomto muzeu dosud nebyla. Ještě hůře dopadlo v návštěvnosti studentů Muzeum města Brna – většina studentů uvedla, že tam nebyla. Ovšem Muzeum města Brna je pro svoji zajímavou expozici jedním z návštěvních cílů předmětu Úvod do studia dějepisů a historický proseminář.²⁷ Studenti tedy v odpovědích vycházeli z vlastních návštěv tohoto muzea. Někteří z nich navštívili i jiná muzea.²⁸

K základním atributům studenta historie patří zvládnutí práce s prameny. Je výslovným požadavkem, že předložená bakalářská a magisterská diplomová práce musí být založena alespoň z části na pramenech, aby přinášela nové poznání. Vystudovaný učitel dějepisů má díky zvládnutí

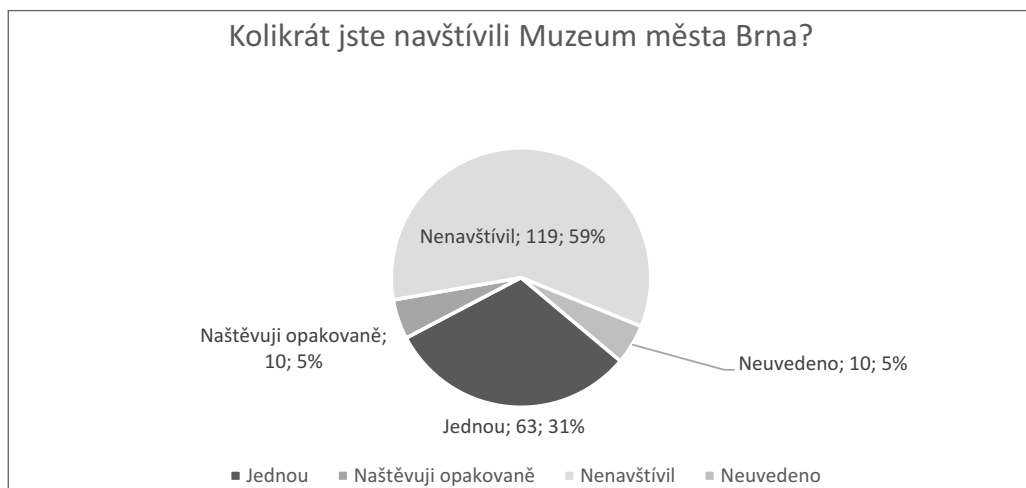

Graf 22: Návštěvnost Moravského zemského muzea studenty katedry historie.

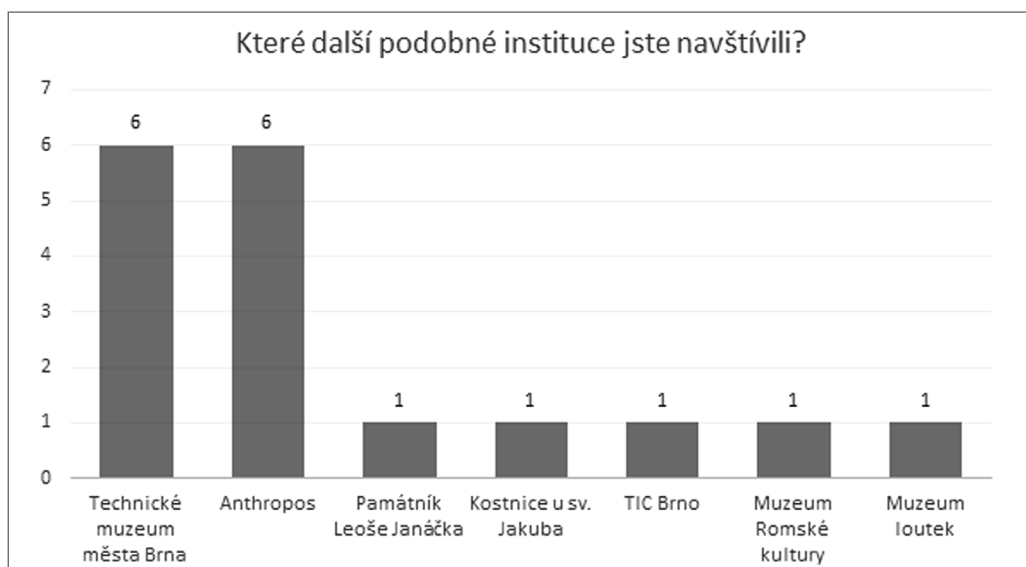
²⁶ MIHOLA, J.: *Ke spolupráci katedry historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity s Moravským zemským muzeem v Brně v období 2002–2007*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 22, 2008, s. 228–229; *Moravské zemské muzeum s úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*. Brno 2015; *Moravské zemské muzeum 1817–2017. Z prvních stránek historie*. Brno 2016.

²⁷ *Brno na Špilberku, Průvodce expozicí Muzea města Brna*. Brno 2000.

²⁸ Nejvíce studentů navštívilo Technické muzeum města Brna a pavilon Anthropos, někteří jednotlivci uvedli Památník Leoše Janáčka, Kostnici u sv. Jakuba, Brněnské podzemí, Muzeum Romské kultury, Muzeum loutek.

Graf 23: *Návěťevnost Muzea města Brna studenty katedry historie.*

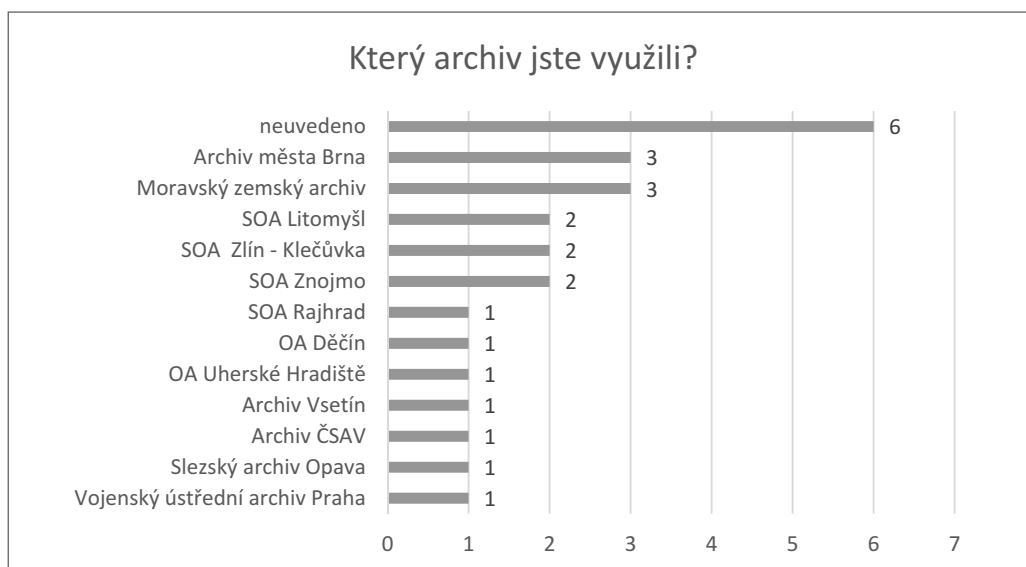
Graf 24: *Návěťevnost dalších institucí studenty katedry historie v roce 2018.*

techniky historikovy práce schopnost pracovat jako obecní kronikář, k čemuž někdy dochází. Před započítáním studia má jen menší procento zkušenosti z práce v archivu, v průběhu zpracování kvalifikačních prací tato zkušenost stoupá a uvedení konkrétních navštívených archivů odráží časté zaměření diplomových prací na regionální dějiny.

Stejně jako minulý výzkum uzavřela i dotazníkové šetření roku 2018 otázka na hlavní dílo Františka Palackého. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* dokázalo správně uvést pouze 84 studentů, přesto, že se s touto otázkou naprostá většina z nich setkala při plnění zápočtového testu v předmětu Úvod do studia dějepisu a historický proseminář v prvním ročníku svého studia. Většina (118 studentů) v názvu buď chybovala, nebo neodpově-

Graf 25: Zkušenosti studentů katedry historie s bádáním v některém z archivů.

Graf 26: Konkrétní archivy, využívané studenty katedry historie v průběhu roku 2018.

děla vůbec. Nenastal případ, kdy by některý ze studentů uvedl jako odpověď jiné důležité Palackého dílo.

Dotazníkový výzkum 2018 nebyl stejně jako předchozí výzkum z roku 2003 zacílen na znalosti studentů katedry historie, ale na vztah studentů k dobrovolně zvolenému předmětu, který by po úspěšném absolvování studia měli učit na základních, případně na středních školách. Výzkum bohužel potvrdil stále menší zájem o věci a instituce související s oborem a slabou připravenost studentů.²⁹ Do jaké míry se na tom podepisuje doba, výuka dějepisu na základních a středních

²⁹ Mezi studenty – respondenty tohoto nebo předchozích výzkumů však máme také vítěze Studentské vědecké odborné činnosti (SVOČ), nebo diplomanty, kteří úspěšně publikovali svoji práci nebo část své práce.

Graf 27: Správnost uvedení názvu stěžejního díla Františka Palackého *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*.

školách a koncepcie výuky na vysokých školách je otázka nad rámec tohoto článku.³⁰ Již při srovnání obou výzkumů je zřejmé, že zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí s sebou kvalitu samo od sebe nepřináší. K trendům budoucnosti bude náležet důraz na moderní dějiny a jejich co nejužší propojení s aktuální situací a praxí.³¹ Nadále je v přípravě budoucích učitelů třeba podporovat a prohlubovat praktické poznávání: „*Návštěvy muzeí, galerií, památníků, technických památek apod. a jejich zařazování do vzdělávání jsou jednoznačně žádoucím a efektivním způsobem prohlubování znalostí žáků a studentů, jsou tou nejlepší učebnou.*“³²

Nejen výsledky dotazníku, ale i výsledky zkoušek, státních závěrečných zkoušek a každodenní zkušenost se studenty během studia ukazují, že by bylo vhodné znovu zavést oborové přijímací zkoušky, ostatně to tak vnímají v tomto dotazníkovém výzkumu i sami studenti. Velmi důležitou roli bude hrát motivace skutečně nastoupit učitelskou práci, stát se učitelem dějepisu a trvale na sobě pracovat.

Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.
katedra historie
Pedagogická fakulta MU
Poříčí 9
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: jiri.mihola@seznam.cz

³⁰ ČORNEJ, P.: *Spojité národy. Výuka dějepisu na základních, středních a vysokých školách*. Dějiny a současnost 26, 2004, č. 5, s. 3–7.

³¹ HORKÝ, P.: *Vzpouza v hodině dějepisu. Přibývá učitelů, kteří raději naž pravěk učí moderní dějiny*. Respekt 29, 2018, č. 25, s. 14–19.

³² Dopis ústředního školního inspektora Mgr. Tomáše Zatloukala ze dne 19. 3. 2015, čj.: ČSIG-933/15-G1 adresovaný autorovi článku.